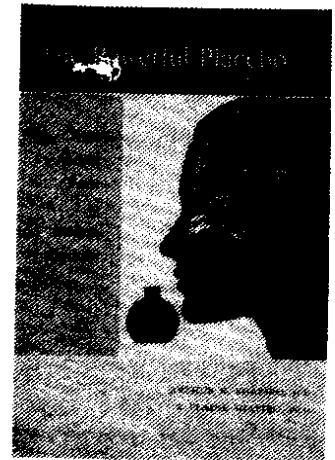

معرفی کتاب

The Powerful Placebo: From Ancient Priest to Modern Physician.

Arthur K. Shapiro & Elaine Shapiro
Baltimore: The Johns Hopkins
University Press, 1997

بسیار جای تعجب است که چگونه درمانی چنان همه جانبه و فراگیر که از عهد باستان مورد استفاده قرار می‌گرفته است تا چندی پیش ناشناخته و گمنام بوده است. نکته جالب اینکه این درمان تنها درمان مشترک بین تمامی فرهنگها و جوامع است. وقتی تاریخ طولانی طب را بررسی می‌کنیم تنها عامل مشترک بین طبیب مصری که فضولات سوسمار برای بیماران تجویز می‌کرد و پزشک معاصر که پنی سیلین نسخه می‌کند همین عامل است. اثر بخشی آن نیز بدون استثناء بیش از ۲ هزار سال است که مرتباً به اثبات می‌رسد...

عبارات فوق بخش آغازین کتاب "دارونمای نیرومند" تألیف آرتو و الن شاپیرو است. در این کتاب خواندنی که در سال ۱۹۹۷ به چاپ رسیده است شاپیرو به بحث در مورد اثر دارو نماها (پلاسیبو) می‌پردازد. بنا به تعریف او دارونما یا پلاسیبو عبارتی است از هرگونه درمانی (شامل دارو، جراحی، روان درمانی یا حتی درمانهای ساختگی و فریبکارانه) که برای تخفیف یک علامت یا بیماری بکار می‌رود در حالیکه واقعاً بی اثر بوده یا آنکه اثر آن برای حالت مورد معالجه اختصاصی نمی‌باشد. بنابر این اثر پلاسیبو یک اثر درمانی غیر اختصاصی روانی یا روانی فیزیولوژیک است که به دارونما نسبت داده می‌شود.

به گفته ویلیام اوسلر Osler مصرف دارو خصیصه‌ای است که انسان نماها را از سایر جانداران مجزا می‌سازد. مورخین تصویری از پزشکی یافته‌اند که به عهد کرومانیونیهها و ۲۰۰۰ سال پیش باز می‌گردد. مسلماً قسمت عمده طب در دوران ما قبل تاریخ و حتی بعد از آن صرفاً اثر پلاسیبو بوده است. لوحه گلی متعلق ۲۱۰۰ سال قبل از میلاد مسیح و تمدن آشور و بابل به توضیح بیش از ۲۵۰ دارو و اثرات آنها می‌پردازند.

در تاریخ ملل مختلف به درمانهایی بر می‌خوریم که جز اثر پلاسیبونی هیچ‌گونه اثر دیگری برای آن متصور نیست. در فصل اول شاپیرو مرور مختصری بر درمانهای طب باستانی مصر، یونان، روم، چین و هند دارد. مثالهای گوناگون از روشهای درمانی سنتی که بعضی اوقات حتی مضمض کننده هستند این فصل را فصلی خواندنی و جذاب می‌سازد. در همین فصل شاپیرو اشاره کوتاهی به تاریخچه تریاک دارد. به نوشته او تریاک theriac در اصل از ۳۳ تا ۱۰۰ ماده تشکیل می‌شده که ساختن آن ۶ ماه زمان می‌برده است. گوشت افعی ترکیب اصل آن بوده و شیره گیاه تریاک نیز بدان اضافه می‌شده است. احتمالاً این ترکیب با این نام در زمان حاکمیت میتریداتس ششم Mithridates بر آسیای ضعیب در حوالی ۱۰۰ سال قبل از میلاد مسیح مرسوم گشته است. جالیوس نیز کتاب جامعی به نام میتریداتوم بر آن نگاشته است. از زمان نرون مصرف تریاک رو به فزونی نهاد و از آن به عنوان درمان همه دردها استفاده شد. تریاک و یکصد ترکیب موجود در آن به گفته شاپیرو سر منشأ چند قرن درمان گردید که به غیر از چند مورد جز اثر پلاسیبو اثر دیگری نداشته است. در فصل بعدی کتاب تأثیر درمانهای سنتی مورد نقد قرار گرفته‌اند. شاپیرو به تفاسیر بعضی از پزشکان اوایل قرن بیستم در مورد زمینه‌های علمی طب باستانی خرده گرفته و آنها را اغراق آمیز

می‌داند. به اعتقاد او آنچه در درمان‌های باستانی وجود داشته است بیش از آنکه تأثیر ترکیبات موجود در داروهای سنتی باشد اثر دارو نمایی بوده است. فرضاً انتساب اثر بخشی تجویز استخوان خرد شده ازدها برای درمان تشنج به کلسیم موجود در آن و... را بیمورد دانسته است و معتقد است حداکثر به تعداد انگشتان دست رابطه منطقی بین خواص پیشنهادی برای دارو و ترکیبات موجود در آن یافت می‌شود. شاپیرو مدعی است از میان ۲۰۰۰ ترکیب دارویی و ۱۶۰۰۰ نسخه چینی تنها ۰/۰۴ - ۰/۰۳ درصد دارای ارزش علمی بوده‌اند و مابقی اثر دارو نمایی داشته‌اند. در فصل چهارم اثر دارونمایی در قرن بیستم مورد نقد قرار می‌گیرد. شاید فصل پنجم کتاب یعنی "روانپزشکی و روان‌درمانی‌ها" یکی از بحث‌انگیزترین فصول کتاب باشد. در این فصل که رشته تخصصی مؤلف می‌باشد، شاپیرو به نقد روان‌درمانی‌ها می‌پردازد و بسیاری از آنها از جمله روانکاوی را اثر پلاسبوئی تلقی می‌کند. حتی مدعی است بخشی از دارو درمانی‌های این رشته نیز از آنجائیکه با دوز مناسب صورت نمی‌گیرند بیشتر جنبه دارونمایی دارند تا اثر واقعی.

در فصل هفتم تاریخچه آزمون‌های دو سو کور double-blind مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند: در سالهای ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ استفاده از گروه کنترل البته بدون حالت کور blind به تدریج رواج می‌یابد. اواخر دهه ۳۰ آزمون‌های کور و دو سو کور شکل می‌گیرند و از این زمان به بعد اصطلاح "اثر پلاسبو" به تدریج وارد ادبیات پزشکی می‌گردد.

اینکه استفاده از دارونما چقدر اخلاقی است؟ مضمون فصل هشتم کتاب را تشکیل می‌دهد.

از آنجائیکه در سالهای اخیر مسئله پلاسبو، طب جایگزین و درمان‌های غیر اختصاصی به صورت مباحث داغ درآمده‌اند و رشته‌هایی چون طب گیاهی، انرژی درمانی، هومئوپاتی،... روز به روز بیشتر مورد نقد واقع می‌شوند، مطالعه اثر اخیر شاپیرو بسیار روشنگر خواهد بود. او در این کتاب علاوه بر جمع‌آوری منابع عدیده و مثال‌های جالب و بحث‌انگیز، با شجاعت خاصی از دیدگاه خود دفاع می‌کند و قسمت عمده‌ای از طب سنتی و قسمت اعظم طب جایگزین را اثر دارونما دانسته و به رد ادعاهای آنها می‌پردازد. البته او در این کتاب هیچگاه به دنبال ناچیز، غیر علمی یا بی‌فایده دانستن اثر دارو نماها نیست و بر عکس به خاستگاه‌ها و زیر ساخت علمی اثر دارو نمایی مکرراً اشاره داشته و حتی نقش آنها را مفید می‌داند. او معتقد است لزوماً مانعی ندارد که عده‌ای با رعایت موازین اخلاقی به استفاده از درمان‌های نامتعارف و جایگزین مبادرت ورزند اما باید خود به دارونما بودن اثر درمان‌های خود بصیرت داشته باشند و بدانند کدام بخش واقعی و اختصاصی و کدام بخش صرفاً نشأت گرفته از پدیده‌های دارونمایی است. تسلط شاپیرو به منابع مرتبط با مضمون کتاب و دیدگاه‌های روشن و منطقی او درباره تداخل و ارتباط روان و تن در این اثر خواندنی کاملاً محسوس است.